

03. ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ

Ο Αναξίμενης καταγόταν από την Μίλητο και ήταν μαθητής του Αναξίμανδρου. Για τη ζωή του, τίποτα δεν είναι γνωστό, παρά μόνον ότι έγραψε ένα βιβλίο για την φυσική φιλοσοφία, το οποίο χρησιμοποίησε ο Θεόφραστος στο δικό του βιβλίο “Φυσικών Δόξαι”.

Ο Αναξίμενης υποστήριξε ότι αρχή των πάντων είναι ο **Αέρας**. Για να αντιληφθούμε πώς ακριβώς εννοούσε αυτό το στοιχείο, πρέπει να προσδιορίσουμε τα χαρακτηριστικά του, όπως κάναμε και για το Άπειρον του Αναξίμανδρου. Όμως, στις δοξογραφικές μαρτυρίες, συγγέεται αρκετά με το υλικό στοιχείο του αέρος, με αποτέλεσμα να μην είναι σαφής η διάκριση μεταξύ των δύο στοιχείων, ήτοι του Αέρα ως αρχή των όντων και του υλικού αέρα.

Τα υλικά στοιχεία προέρχονται από τις μεταβολές της αραίωσης ή πύκνωσης του υλικού αέρα, όπως γράφει και ο Σιμπλίκιος:

Σιμπλίκιος, Φυσ. 24,30 (A5): «Ο αέρας όταν αραιώνει γίνεται πυρ, ενώ όταν πυκνώνει γίνεται άνεμος, κατόπιν νέφος, και όταν πυκνώνει περισσότερο γίνεται ύδωρ, κατόπιν γη (χώμα), κατόπιν λίθοι (πέτρες). Όλα τα υπόλοιπα στοιχεία προέρχονται από αυτά. Δέχεται δε και ο Αναξίμενης **την αιώνια κίνηση**, ένεκα της οποίας προκαλούνται οι μεταβολές».

Ο αέρας, ως υλικό στοιχείο, δεν είναι απτός, παρά μόνον αισθητός. Φαίνεται ότι ο Αναξίμενης επηρεάστηκε από αυτή την ιδιότητα, για να χαρακτηρίσει ως Αέρα και την δική του αρχή, η οποία βεβαίως έχει πολύ ανώτερες δημιουργικές ιδιότητες:

Ιππόλυτος, Έλεγχος A7 (A7): «Ο Αναξίμενης είπε πως η αρχή είναι ο **άπειρος αέρας**, από τον οποίο προέρχονται όσα έγιναν, όσα γίνονται και όσα θα γίνουν. **Από αυτόν γίνονται και θεοί και θεϊκά όντα**, ενώ τα υπόλοιπα γεννιούνται από τους απογόνους αυτών...».

Από το απόσπασμα αυτό συμπεραίνουμε ότι η πραγματική φύση του Αέρα είναι ανώτερη από τη φύση των πολλών θεών, εφ’ όσον κατάγονται από εκείνον. Όμως, υπεράνω των θεών, βρίσκεται ο δημιουργός Ένας Θεός. Από τη διαπίστωση αυτή, και από άλλες μαρτυρίες, προκύπτει ότι ο Αέρας δεν είναι ο καθεαυτός θεός, αλλά η πανταχού παρούσα θεία ενέργεια, μέσω της οποίας λαμβάνει χώρα η δημιουργία των πάντων:

Αέτιος, I, 7,13 (A10γ): «Ο Αναξίμενης πίστευε ότι ο θεός είναι ο αέρας. Σε αυτά τα λόγια πρέπει να υπονοήσουμε **τις δυνάμεις που εκτείνονται δια μέσου όλων των στοιχείων** ή των σωμάτων».

Οι δυνάμεις αυτές θυμίζουν την διήκουσα θεία δύναμη στο ύδωρ του Θαλή, η οποία κινεί το ύδωρ και διαπλάθει τα όντα.

Πάντως, και ο Αέρας μπορεί να θεωρηθεί ως θεός, κατά κάποιον τρόπο ως «Συνάναρχος», επειδή συσχετίζεται άμεσα με τον Αναρχον Ένα Θεόν. Αυτή την άποψη καταγράφει και ο Κικέρων:

Κικέρων, D. Nat. Deor. I 10,26 (A10): «Κατόπιν, ο Αναξίμενης όρισε πως ο **αέρας είναι θεός**, και είπε ότι έχει γεννηθεί, και ότι είναι αχανής, άπειρος και αεικίνητος».

Συνοψίζουμε τώρα, από όλες τις σωζόμενες μαρτυρίες, τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες του Αέρα:

- Είναι άπειρος και αεικίνητος.
- Είναι θεός ή έχει θεϊκή φύση (θείος).
- Δεν αλλοιώνεται, αλλά έχει μόνο την ιδιότητα της πύκνωσης ή αραίωσης.
- Από αυτόν δημιουργούνται οι λοιποί θεοί και τα θεϊκά όντα.
- Κάθε γένεση λαμβάνει χώρα με εκροή από την ουσία του.
- Περιέχει όλον τον κόσμο και διέπει τα πάντα με τις δυνάμεις του.

– Έχει γεννηθεί, αλλά είναι αθάνατος.

Επομένως, ο Αναξιμένης δεν ήταν υλιστής, ούτε υλοζωϊστής.

Σχετικά με τη γένεση των θεών, ένας σχολιαστής χρησιμοποιεί το ρήμα **orior** (=ανατέλλω, αναφαίνομαι, αναφύομαι). Άρα ο Αέρας δεν δημιούργησε τους θεούς, αλλά τους έκανε να αναφανούν, να έλθουν σε εμφανή ύπαρξη, ενώ προηγουμένως ευρίσκοντο στην αφάνεια του σκότους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν οντολογικά.

Κατ' επέκταση της ίδιας έννοιας, δεχόμαστε ότι και ο Αέρας έγινε με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή προήλθε σε εμφανή ύπαρξη από την ενέργεια του Θεού. Όλα αυτά συνιστούν πολύ σημαντικές λεπτομέρειες, οι οποίες είναι απόλυτα απαραίτητες για να κατανοηθούν τα βαθύτερα νοήματα της Προσωκρατικής φιλοσοφίας.